

# BATISTA ÎN CONTEXTUL COMUNICĂRII

## THE HEAD SCARF IN THE COMMUNICATION CONTEXT

**VARVARA BUZILĂ**

conferențiar universitar, doctor,  
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

*Materialul din articolul dat referitor la batistă sau basma rolul ei circuitul științific cuprinde documente unice care descriu funcția ei în procesul de interacțiune al tinerilor. Basmaua este pe larg folosită în ritualuri, fiind prezentată ca un flag care simbolizează onoarea unei tinere. Autoarea a sistematizat și descris obiceiurile de folosire a basmalei ca un simbol al reputației femeilor tinere precum și accesoriile pentru cap, folosite de femeile căsătorite, ca un semn specific statutului social al acestora.*

**Cuvinte cheie:** batistă/ basma/ năframă, comunicare, valoare semnică, semiotică, ritual.

*The report statements' regarding the handkerchief or the head scarf in the scientific cycle includes some unique documents describing its function in the youth interaction. The handkerchief is widely utilized in rituals, being presented as a flag and symbolizing a young-woman's honour. The author sistemized and described the head scarf as a symbol of young-women's reputation, as well as the by head accessories, used by married women, as a distinctive sign of their social status.*

**Keywords:** handkerchief, head scarf, kerchief, communication, sign value, semiotic, ritual.

În lucrările despre caracteristicile semnice ale obiectelor A. K. Baiburin demonstrează că în culturile arhaice și tradiționale valoarea culturală și semnificativă a obiectelor era mult mai mare decât în contemporanitate, pentru că în lipsa mijloacelor specializate de comunicare, obiectele realizau, pe lângă funcțiile practice, și funcții comunicative, simbolice. Capacitatea obiectelor de a servi și scopurilor practice și celor simbolice, adică de a fi și obiecte și semne s-a pretat la conceperea statutului semiotic al obiectelor. Conceptul vizează procesul complex de transformare a obiectelor în semne ca rezultat al activității de clasificare, semiotizare și de ierarhizare totodată a obiectelor. Societățile arhaice și tradiționale sunt cele care se ocupă în permanență de acest proces, pentru că obiectele sunt în același timp și semne ale relațiilor sociale. Astfel, A. K. Baiburin stabilește că în sistemul ierarhic al obiectelor au cel mai înalt statut semiotic și se află în vârful piramidei valorice obiectele care întrunesc cele mai multe funcții simbolice și cele mai puține funcții practice, încât tind să devină semne, simboluri. La baza piramidei se află obiectele cu cele mai multe rosturi practice și cele mai puține funcții simbolice [1, p.63 - 88].

Dat fiind caracterul ascriptic al culturii noastre populare și utilizarea obiectelor în calitate dublă, inclusiv pentru a transmite informații, problema cercetării obiectelor-simboluri frecvent utilizate în cadrul comunicării sociale este actuală. Tentează mai ales abordarea obiectelor cu cel mai înalt statut semiotic precum este *batista*. Cuprindem sub acest cuvânt generic toate denumirile locale ale obiectului folosit în scopuri igienice (la șters mâinile, fața), dar și în scopuri simbolice.

Vechile descrieri, stampe și fotografii arată că batista era specifică mai multor culturi europene, fiind purtată în cadrul ritualurilor și ceremoniilor de toate categoriile sociale. În cultura tradițională românească, pe lângă rosturile practice, în relațiile dintre tineri ea a căpătat și multe semnificații simbolice. Accesoriu nelipsit al vestimentației de sărbătoare a fetelor mari, obiect ritual important în desfășurarea obiceiurilor tradiționale la care participau tinerii, dar și piesă expusă în casa mare, până sau după nuntă, batista a devenit treptat un obiect simbolic obligatoriu în comportamentul și comunicarea juvenilă. Ca și celelalte simboluri obiectualizate ea ajunge să înregistreze cele mai multe semnificații în cadrul ritualurilor. Astfel, are roluri relevante în contextul obiceiurilor nuptiale, în cele calendaristice, în petrecerea flăcăilor la armată, inclusiv la hora (jocul) satului, cumulând semnificații profunde pentru comunicarea culturală.

Din totalitatea acestor manifestări cercetătorii predecesori, au discutat preponderent funcționarea batistei în obiceiurile nuptiale din nordul Moldovei istorice. Marcela Focșa și Gheorghe Nistoroiaia au analizat decorul batistei de nuntă, abordând și probleme ce țin de originea, răspândirea și rosturile ei rituale [2, p.121-130]. Hedvig-Maria Formagiū s-a referit la batistă ca la un accesoriu ocazional al portului popular, delimitând, în baza formei patrulatere a pânzei, un tip unic, cu două variante: batista pătrată (năframa), deosebită ca expresie în nordul Moldovei (cu motive brodate cu lânică multicoloră, conturate cu negru) și în Prahova (având roșul ca dominantă cromatică) și batista dreptunghiulară puțin alungită („de cheutoare” sau „de brâu”), purtată în zonele Hațeg, Pădureni, Orăștie [3, p. 168]. Emilia Pavel s-a referit la marea frecvență a năframei-batiste în obiceiul nunții moldovenești [4, p. 62], iar Silvia Ciubotaru în remarcabila sa monografie *Nunta în Moldova* a propus o abordare complexă a acestui obiect-simbol, interpretând funcțiile și semnificațiile batistei de nuntă în strânsă relație cu cele ale ștergarului [5, p. 100-105]. Aceste lucrări notorii constituie o platformă pentru extinderea cercetării.

*Dicționarul de artă populară românească* definește batista ca fiind o „piesă cu dimensiuni variabile, între 0,35-0,45 cm cu mare circulație în nordul Moldovei și țara Vrancei, folosită mai întâi la nuntă, iar după aceea ca element de decor în interior”, iar năframa drept o „batistă mare purtată la brâu în

zile de sărbătoare sau cu prilejul anumitor ceremonii atât de bărbați cât și de femei în Moldova” [6, p. 58; 306].

Aici trebuie să facem câteva constatări necesare privind arealul batistei. Marcela Focșa și Gheorghe Nistoroiaia generalizează că ea este un element de cultură specific pentru toate teritoriile care corespund vechilor principate, în deosebi pentru Moldova [2, p.123]. Și Hedvig-Maria Formagiu remarcă prezența batistei în tot spațiul cultural românesc [3, p.62]. Ca să nuanțăm prezența ei în acest areal vom preciza că la Est de Prut și de Nistru ea este cunoscută sub câteva nume: *băsmăluță* (nordul, centrul și sud-estul Republicii Moldova), *batistă* frecvent în sud-vestul ei, dar și în satele de răzeși și mazili), *năfrămiță* (mai frecvent în satele bucovinene și în satele de la est de Nistru: Podoiima, Podoimița, Valea Adâncă, Hrustovaia, orașelul Camenca, Handrabura, Ananiev, Tochila, iar ca reminiscență pe un teritoriu mult mai vast). Considerăm necesar de a reactualiza studiul bătistei prin cuprinderea în cercetare a ariei ei răsăritene, relevând totodată rosturile comunicative dezvoltate în toate structurile cutumiare.

Marcela Focșa și Gheorghe Nistoroiaie consideră că batista brodată a intrat în uzul poporului din sfera claselor dominante și s-a răspândit cel mai mult în ariile de contacte intense cu cultura și viața orientală [2, p.129]. Vom lăsa deschisă problema originii acestui obiect, cu atât mai mult că el înregistrează câteva lexeme în diferite zone: *batistă*, *băsmăluță*, *năfrămiță*, *mahramă*, dar și *șervet*, *cârpă* etc., în general de origine străină: *băsmăluță* (diminutiv a lui *basma*; *basma* plus suf. -uță, tc., batista este de or. fr. *batiste*, *năfrămiță*, din tc. *mahrama* – *năframă*, *năframa* plus suf. -iță., *cârpă*, din bg. *kărpa*, scr. *krpa*, *șervet*, cf. fr. *serviette* [7, p.140 + 152].

Ca să explicăm de ce acest grup de cuvinte are etimologizare în sfera alterității, trebuie să reconstituim sistemul din care el face parte. Observăm că există o paralelă clară între clasa acestor obiecte și respectiv clasa pieselor de port cu care femeile căsătorite își acopereau capul. Spre exemplu: *batistuță* (uneori și *batistă*) / *batistă*; *băsmăluță* / *basma*; *năfrămiță* (uneori și *năframă*) / *năframă*; *mahramă* / *maramă*; *șervet* / *șervet*; *cârpă* / *cârpă*. Cu ajutorul acestor corespondente se poate reconstitui o simetrie, fie și convențională, pentru că așa cum relevă cercetătoarea Zamfira Mihail, termenii pentru desemnarea pieselor de acoperit capul sunt mult mai numeroși [7, p. 144].

Între piesele enumerate există asemănări și diferențe pe care le vom generaliza. Când învelitorile de cap pentru femei erau confecționate în condiții casnice ele prezentau o pânză dreptunghiulară alungită, iar mai târziu, în urma schimburilor culturale când piesele au început a fi cumpărate, forma pătrată a devenit dominantă. Ambele forme se regăsesc în grupul batistelor. Numai că cele alungite sunt în minoritate, iar cele pătrate predomină. Zamfira Mihail demonstrează că mai frecvent s-a schimbat materialul din care erau confecționate învelitorile de cap decât modul lor de utilizare. De cele mai multe ori denumirea materialului din alte limbi a început a desemna în limba română piesele pentru învelit capul confecționate din materialele respective. Dinamica aculturațiilor în acest lexic este destul de mare. După noi, a contribuit la sporirea ei și tradiția „schimburilor” prin care mirele făcea daruri miresei, aduse din țări străine. Despre ele amintesc orațiile de nuntă. Vom lăsa pentru un alt studiu problema originii și evoluției batistei. Putem afirma că piesa principală care servește la gătirea capului femeii a generat apariția unor corespondente, cu alte funcții, în uzul simbolic al fetelor mari, iar printr-o extindere ne semnificativă, și în cel al femeilor căsătorite. Acum este mult mai important să arătăm cum s-a articulat ea între obiectele rituale, pentru a deveni nelipsită în comunicarea juvenilă.

Vechimea batistei (*năfrămiței*) în spațiul cercetat este certificată de câteva documente importante. Cele mai vechi semnalări ale *năframei* se datorează unor foi de zestre din secolele

XVI și XVII [8, p.5]. Continuă atestările vremii Dimitrie Cantemir, cu referire la tradiția de la începutul sec. XVIII, care amintește că învingătorului la întrecerea cu caii, organizată la etapa întâlnirii alaiurilor mirelui și miresei, i se dăruia o *năframă* [9, p.228].

Din secolul al XIX-lea au rămas descrieri valoroase ale nunții în care acestui obiect îi revin roluri

importante. Manuscrisul de la 1848, privind tradiția moldovenilor din județul Balta, se referă și la nuntă fixând câteva fapte relevante despre obiectul discuției noastre. În el este descris pentru prima dată ceea ce se numește în alte părți *steagul nunții* și care era alcătuit dintr-un stof „având legată în vârf o năfrămiță (o băsmăluță albă, pătrată, brodată cu bumbac roșu)”. Cu acest însemn un grup de călăreți, între care erau mirele, „vornicul” și „codășei” (flăcăi prieteni de-ai mirelui), umbla prin sat și poftea lumea la nuntă. Vornicul purta steagul. În urma lor veneau pe jos muzicanții, nănașul și nănașa. În biserică, la cununie nănașul așternea mai întâi o năframă, apoi - mantaua și deasupra urcau mirii „ca să aibă belșug în toate” [10, p.1086-1088].

Năfrămița figura între obiectele-semnale știute de întreaga comunitate privind buna rânduială a nunții. Ea era un semn al cumsecădeniei fetei. Dacă mireasa era cinstită, vornicelul era legat cu o năframă, iar dacă nu, era legat cu o cârpă de spălat. Se considera că necinstea miresei putea aduce pagubă în gospodăria socrilor [10, p.1088].

Un alt manuscris datează din 1849 și se referă la realitățile culturale din județul Soroca. Între obiectele importante confecționate în condiții casnice sunt amintite și batistele. Apoi este descrisă schimbarea zăloagelor ca legământ de căsătorie între logodnici. Flăcăul pune ca zălog inelul său și bani, iar fata inelul său și năframa [11, p.6-7].

Despre însemnarea actanților principali ai nunții cu „năfrămițe, adică batistute albe din pânză subțire confecționate de mireasă, brodate foarte iscusit pe la colțuri cu ațe de mătase de toate culorile” amintește în 1862 V. Martynovski [12, p.51].

Din 1884 datează cea mai veche descriere a mesei miresei pe care sunt jemne acoperite cu năfrămițe. Stând după această masă, protejați de jemne, mirii se salutau cu nuntașii dând cu ei mâna și primind felicitările acestora. În timpul salutului mireasa și nuntașii aveau mâna dreaptă învelită în băsmăluță [13, p.15 a/r].

Generalizarea informațiilor din documentele istorice citate privind realități culturale din marginea estică a ariei românești permite să observăm că obiectul studiat este amintit mai frecvent cu numele de năfrămiță. Apoi, faptele evocate punctează principalele evenimente din nunta tradițională. Ceea ce demonstrează că în secolul XIX băsmăluța era bine articulată scenariului nupțial. Vom reconstitui, în baza descrierilor de mai târziu, ansamblul rolurilor și relațiilor ei, pentru a-i releva semnificațiile.

Ca să întrunescă condiția de simbol, batistele (năfrămițele) erau confecționate de către fete, după tipare tradiționale într-un timp ritual: la șezători, înainte de sărbătorile de iarnă și înainte de nuntă. Batista era unul dintre primele obiecte pe care fetițele trebuiau să învețe a-l confecționa, când se pregăteau să treacă în rândurile fetelor. Spre exemplu, în partea de sud-vest a Moldovei (com. Giurgiulești, Brânza, Cuza Vodă, Cășlița Prut, Slobozia Mare, Colibași, Cuza Vodă) fetițele de 10-12 ani trebuiau să-și brodeze singure batista pentru a dansa „Lăzărelul” în sâmbăta lui Lazăr de dinaintea Paștilor. Cerința rituală era un stimulent pentru învățarea acestui meșteșug, dar și o ofertă de socializare continuă. În toate satele de la sud (de moldoveni, bulgari, găgăuzi, inclusiv în cele mixte) la Sâmbăta lui Lazăr, trei sau patru fetițe umblau cu „Lăzărelul” pe la case, dansând și fluturând batistele în mână, după care primeau daruri rituale de la gazde [14, p.169].

Apropiindu-se de vârsta măritatului, fiecare fată broda batiste prin șezători acumulând experiență, însușind modele tradiționale și limbajul operării cu aceste obiecte simbolice. Pentru că băsmăluță făcea parte din accesoriile portului de sărbătoare al fetelor, era și un însemn distinct al statutului lor social, alături de capul gol și stibla de busuioc purtată în mână sau în brâu. Fiecare fată ieșită în lume la joc (horă), biserică, nuntă, hram sau iarmaroc trebuia să aibă băsmăluță.

Concomitent cu acest proces de socializare treptată a fetelor, cea mai responsabilă perioadă de pregătire a batistelor era cea de până la sărbătorile de iarnă. Atunci fiecare fată confecționa tot atâtea batiste cu câți băieți se avea de bine. La Cășlița Prut, Slobozia Mare imediat de cum termina de făcut o batistă, fata o atârna de un colț în cadrul ferestrei, până când umplea spațiul ei. Trecătorii, uitându-

se la geamul casei, aflau cât de populară este fata și cât de mulți flăcăi așteaptă ea la sărbători. La Cuza Vodă dimpotrivă, „Fata dăruia băsmăluță la Crăciun și la Anul Nou numai flăcăului ei, nu la toți băieții. La piept i-o puneau împreună cu o floare, iar la căciulă îi lega o panglică roșie” [15]. A doua zi la horă, după numărul de batiste și panglici acumulate de fiecare flăcău, lumea judeca despre succesul lui la fete. În satele județului Orhei fetele legau flăcăilor panglici pe căciulile țurcănești, împodobindu-le în formă de inele multicolore.

Panglicile, batista și buchețelul de flori sunt însemne nupțiale ale celibatarilor. Ținând cont că până la al doilea război mondial cel mai favorabil timp pentru căsătorie, la noi, ca și la ceilalți europeni, era considerată iarna, ajungem să înțelegem similitudinile dintre acest comportament simbolic al tinerilor din preajma obiceiurilor de iarnă și cele nupțiale. În textele colindelor de fată mare apare și motivul discutat: „Ea și-mi coase o năfrămiță, // Năfrămiță di mătasă” [16, p.72 -73].

Putem anticipa că batista capătă rosturi importante în toate obiceiurile la care participă cei tineri. În jocurile premaritale din seara Sf. Andrei fetele ascundeau usturoiul în băsmăluțe, iar flăcăii trebuiau să-l găsească. În satele de la sud, la Sf. Toader, când flăcăii scoteau caii în sat, fetele le legau de frâu câte o batistă, apoi călăreții se întreceau pe ulițele satului, pentru a vedea a cui cal e mai iute [17, 22; p.67 - 68]. La Paște, care era sărbătorit conform tradiției „în haine nouă și în coji de ouă”, fetele ieșeau la scrânciob (leagăn în expresie sudică) cu băsmăluțe noi. Batista devenea un semn principal de comunicare, mai ales în timpul jocului (horei) satului întrunit la marile sărbători, când se legau și se afixau marile prietenii dintre tineri. Fiecare fată avea batistă pe care o ținea fie în mână, fie la brâu. Pretutindeni la români, dar și la alte popoare, flăcăul putea să i-o fure, semn că va veni mai târziu la întâlnire cu fata. În satele de la Est de Nistru fetele aveau o băsmăluță roșie cusută din pânză cumpărată (de atlas), cu ciucuri roșii pe la margini și nu se despărțea de ea niciodată. Era simbolul ei, culoarea roșie fiind asimilată cinstei fetei. Dacă un flăcău i-o fură, e semn că i-i drag de ea. Sau dacă el i-o dă altei fete, însemna că i-i drag de cealaltă [18]. La nuntă aceasta este băsmăluța miresei. Pentru ceilalți actanți ai nunții sunt utilizate năfrămițele confecționate din pânză de casă, brodate cu lână, foarte asemănătoare cu cele din Bucovina și nordul Basarabiei.

Aproape pretutindeni la *Logodnă* sau *Încredințare*, când se schimbau „zăloagele” sau „încredințările”, fata trebuia să ofere flăcăului împreună cu inelul o năframă cusută de mâna ei, cea mai frumoasă dintre toate câte a făcut, iar el îi oferea în schimb inelul său și bani. Dacă unul dintre ei se răzgândea în privința căsătoriei, trebuia să restituie zăloagele, știind că nu și le va primi pe ale sale. În acest context, batista reprezenta fata în relație cu flăcăul. Cunoscutul motiv al inelului și năframei din basme și balade face trimitere la acest episod crucial din viața tinerilor logodiți.

După logodnă, în timpul rămas până la nuntă, mireasa aduna la ea acasă cele mai bune prietene, pentru a broda batistele de nuntă. Aceste însemne ale nunții erau făcute după obiceiul bătrânesc până în anii '60 ai secolului XX în interfluviul pruto-nistrean, iar în spațiul de la Est de Nistru și în cel bucovinean până prin anii '80 ai aceluiași secol. Conform unor prescripții ce țin de magia contactului, mireasa trebuia să brodeze în mod obligatoriu năfrămițele mirelui și ale nănașilor. Orațiile de nuntă din întreg spațiul românesc amintesc frecvent despre aceste năfrămițe, mahrame sau băsmăluțe, vornicelul insistând să fie răsplătit cu cele brodate în casa miresei, ca să se evite răul. „Răspunsul este așa: // Șase pahare cu vin, // Șase năframe de in, // Cusute cu fluturi și cu arnici, // De care se găsesc pe aici, // Să nu fie de la vecine, // Să pățim vreo rușine, // Că atunci e necinstea noastră // Și ocară dumnea-voastră” [19, 92 – 93; 106; 117].

La Est de Nistru există deosebiri clare între băsmăluță, năfrămiță și năframă. Steagul nunții consta dintr-o năfrămiță, o băsmăluță și o floare roșie. El era purtat „de prădânci când duceau vestea despre cinstea miresei” la soacra mică. Nuntașii primeau pe vremuri câte o năfrămiță în dar, care mai târziu au fost înlocuite cu năfrămi sau mâneșterguri.

Înregistrările de teren permit să generalizăm că la sf. sec. al XIX-lea actanții principali ai nunții erau însemnați cu năfrămițe, iar mai târziu cei căsătoriți au început a fi legați cu ștergare, iar celibetarii-

bărbați au continuat să fie legați cu batiste. Astfel, toți flăcăii aveau legată de mână sau la piept o batistă, dacă erau poftiți la nuntă din partea miresei sau două, dacă erau invitații mirelui. Instrumentele muzicanților, caii vorniceilor, bătele lor aveau legate câte o batistă. La nunțile de la Est de Nistru cele mai multe daruri simbolice de acest fel revin nănașilor. Astfel, nănașul și nănașa au câte o năfrămiță prinsă pe cap, câte una pe piept, pe spate și câte una pe fiecare braț, încât apar ca într-un scut de năfrămițe. Motivul pregătirii acestor daruri dintr-un fuior găsit apare și în colind: „Să ni-l facă cinci năfrămi // Și-o năfrămuță di mătasă, // Să-ni cibă pintru nănașă, // Năfrămi late la cumnate” [20, p.86-87]. Împlinirea celor mai însemnate momente ale nunții era însoțită de daruri incluzând batiste sau năframe. Când mireasa ieșea în pragul casei părintești înaintea mirelui, îl privea prin gaura *colacului miresei* împodobit cu flori, ținut de două druște cu ajutorul a două băsmăluțe, ca să nu-l atingă cu mâna. Prin el mireasa stropea mirele cu busuioc și agheasmă. Drept răspuns mirele îi arunca o băsmăluță cu bijuterii și bani, pe care mireasa trebuia s-o calce, înainte de a o ridica, ca să aibă belșug în căsnicie.

Până în primele decenii ale secolului al XX-lea s-a păstrat obiceiul ca batista să izoleze mâna miresei și a mirelui în timp ce ei „dau mâna cu nuntașii”. În acest mod, mirii, vulnerabili pentru că se aflau în perioada de liminaritate, puteau fi protejați cu ajutorul batistei, dar și cu cel al pâinii de ritual aflată dinaintea lor. Batista este inclusă în relații semnificative în timpul *Iertăciunii*, desfășurate lângă o masă, pentru a putea consacra înfăptuirea. Pe cele patru colțuri ale mesei stau patru jeme (simbolul unirii tinerilor), acoperite cu câte o băsmăluță împăturită în patru. Când mirii înconjoară masa de trei ori, ridică colțul băsmăluței (năfrămiței), sărută pâinea și o acoperă iar. În acest context băsmăluțele protejează pâinea care urmează să fie consumată ritual numai de miri [21, p.141-143]. Batistele erau în așa mod făcute ca și cele mai simple să aibă brodat cel puțin un colț. Motivul era floral, cu monogramele fetei și băiatului. După împăturire, acesta rămânea deasupra. Năfrămița avea brodat „pe două fețe” un motiv pătrat sau cruciform, repetat în toate patru colțuri. Năfrămițele destinate nănașilor au motivele organizate în două benzi, amplasate la capetele mai înguste ale pânzei. Decorul fiecărei categorii de piese este dictat de funcția acestora.

Chiar dacă țin de simbolistica feminină, batistele completează și portul flăcăilor, pentru că în procesul relațiilor sociale, au loc schimburi importante de la un grup la celălalt. Băsmăluțele reapar ca o anticipare a nunții la petrecerea flăcăilor în armată. Flăcăii care invită la petrecere sunt numiți tot vorniceii, ca la nuntă și tot așa sunt însemnați. Au panglici legate „arcește” și batistă legată la braț sau prinsă la piept. Premilitarul de la sud primește în dar de la fetele venite să-l petreacă batiste împăturate în formă de romb ca la nuntă și ca la sărbătorile de Crăciun, Anul Nou, pe care i le prind pe tot pieptul. Cei de la centru și de la nord sunt legați cu panglici, mai recent preponderent cu prosoape. În satele din apropierea Izmailului, „flăcăul rămas la casa cu totul”, când ieșea la horă avea legată la brâu o basma, ca să-l cunoască lumea că este mezinul și i-a venit vremea de însurat. Această batistă avea un singur colț mai decorativ decât celelalte, cel care se vedea de sub haină. Și călușarii purtau în timpul ritualului la brâu batiste brodate, pentru a le încălca cu potențe benefice, după care le restituiau fetelor [22, p.26].

Data fiind condiția de simbol a batistei, fiecare caracteristică a ei (forma, culoarea, motivele brodate, modul de a o lega sau a o prinde) era corelată unor semnificații principale care vizau în ultimă instanță cinstea sau necinstea, viața sau moartea. La sărbătorile de iarnă, la nuntă, ca și la petrecerea în armată când băieții erau însemnați cu băsmăluțe, acestea erau fixate după anumite reguli ce țin atât de simbolismul corporal, simbolismul marital cât și mai general de includerea tuturor faptelor culturale în *Modelul lumii*. Astfel, în varianta când batista trebuia prinsă de căciulă, sau pe pieptul flăcăului, ea era împăturită ca un romb, iar buchețelul de flori prins deasupra avea florile orientate în sus și rădăcinile în jos, precum este firesc în timpul creșterii. În această poziție simbolul este un triumf al vieții. Detaliul era foarte important, pentru că la înmormântarea celibatarilor (nunta-în mormântare) acestea erau inversate: buchețelul avea florile îndreptate în jos, iar rădăcinile în sus, ca un însemn al morții. Această corelare apare și în varianta când batista este legată la braț. În timpurile când se res-

pecta tradiția, la nuntă batista era legată la brațul drept, iar la nunta-în mormântare - la brațul stâng. Apoi, la nunta adevărată fie că ambele colțuri ale batistei erau îndreptate în sus, fie unul în sus și altul în jos, iar la nunta-în mormântare, ambele colțuri erau orientate în jos ca semn al morții. Inversia se poate observa și în modul de a juca hora. Hora ca dans al triumfului vieții, are mișcarea organizată preponderent pe dreapta, dansatorii ținând mâinile ridicate, în timp ce *hora mortului* practică în satele din josul Prutului în noaptea de priveghi în ograda flăcăului mort sau a fetei moarte, este orientată pe stânga, celibatarii dansând cu mâinile în jos.

Batista ca însemn al fetei aspirante la căsătorie, reprezintă un exemplu elocvent de simbol non-verbal eficient utilizat în comunicarea juvenilă. Două cauze interdependente au stimulat acest proces. Tinerii ajunși la vârsta dragostei au nevoie să comunice între ei cât mai mult și întâmpină suficiente dificultăți, plus la toate, familia și societatea verifică permanent comportamentul acestora, conformându-l anumitor norme. Recurgerea la limbajul nonverbal al dragostei, în care intră și batista, înlesnește comunicarea dintre tineri, evită barierele comunicative și conflictele.

Cele două categorii de obiecte – batista ca accesoriu al statutului fetelor și piesele de port pentru cap la femei formau în cultura tradițională un sistem. Primele erau etalate ca o dominantă simbolică în comportamentul fetelor, ajungând să aibă rol de steag, cinste, dar rămâneau uzuale sau cu valoare sentimentală în viața femeilor căsătorite, care dimpotrivă, aveau ca însemn al statutului lor social corespondentele acestora, adică piesele de port pentru acoperirea capului. Astfel, grație instrumentariului semiotic prin care sunt semantizate, ordonate și articulate permanent procesele culturale, aceste simboluri au fost riguros corelate în structurile culturii tradiționale.

### Referințe bibliografice

1. БАЙБУРИН А. К. *Семиотические аспекты функционирования вещей. Этнографическое изучение знаковых средств культуры*. 1989
2. FJCSA M.; NISTOROAI G. *Batista de nuntă*. Studii și cercetări de istorie a artei, seria Arta plastică - t. 21, nr. 1 – 1974.
3. FORMAGIU H.-M. *Portul popular din România*. București, 1974.
4. PAVEL E. *Scoarțe și țesături populare*. București, 1989.
5. CIUBOTARU S. *Nunta în Moldova*. Iași, 2000.
6. STOICA G., PETRESCU, P., BOCȘE M. *Dicționar de artă populară românească*. București, 1985.
7. MIHAIL Z. *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*. București, 1978.
8. IORGA N. *Foia de zestre a unei domnițe moldovene din 1587 și exilul venețian al familiei sale*. București, 1926.
9. CANTEMIR D. *Descrierea Moldovei*. București, 1936.
10. СМЕРЧИНСКИЙ А. *Географическое и этнографическое описание Балтского уезда и оных жителей молдаванах*. Manuscris. 1848 Архив Русского географического общества. Подольская губерния. XXX, 32-32. Sanct-Petersburg..
11. *Рукопись Сорокского уезда*. 1849. Архив Русского географического общества.- Подольская губерния. XXX. Sanct-Petersburg.
12. *Черты нравов молдован*. Этнографическое обозрение. 1862 vol. 5.
13. *Manuscrisul satului Taraclia, județul Bender*. 1884. Biblioteca Academiei de Științe a Ucrainei. Kiev.
15. Cuza Vodă, inf. Cârcheleanu Ion Petru, n. 1927, Dochia și Dumitru Dilicula, n. 1919, înr. V. Buzilă, 1996.
16. IONESCU C. A. *Colinde din Transnistria*. Chișinău, 1994. Și în colindele ucrainenilor, bierlorușilor: CARAMAN P. *Colindatul la români, slavi și la alte popoare*. București, 1983.
17. PAMFILE T. *Dragostea în datina tineretului român*. București, 1998.
18. Podoima, raionul Camenca, inf. Chisnicean Hartina, n. 1939, înr. 1988.
19. *Nunta la români*. Orații. București, 1989.
20. RAȚIU A. *Românii de la est de Bug*. București, 1994.
21. BUZILĂ V. *Pâinea: aliment și simbol. Experiența sacrului*. Chișinău, 1999.
22. KLIGMAN G. *Transformări simbolice în ritualul românesc*. București, 2000.